نقدینگی چگونه در اقتصاد ایران خلق می‌شود؟

رشد پایه پولی و چالش مهار تورم

اقتصاد ایران در شرایطی با تورم مزمن و کاهش مستمر قدرت خرید خانوارها مواجه است که آمارهای پولی از تداوم رشد بالای پایه پولی و نقدینگی حکایت دارد. اگرچه بانک مرکزی از کاهش تدریجی رشد سالانه نقدینگی و حرکت آن به سمت کانال ۴۰ درصدی خبر می‌دهد، اما بررسی ارقام منتشرشده نشان می‌دهد هنوز نمی‌توان از مهار کامل فشارهای پولی سخن گفت. رشد نقطه‌به‌نقطه نقدینگی در مهرماه به ۵۰.۹ درصد رسیده و هم‌زمان رشد ماهانه آن نسبت به ماه قبل افزایش یافته است. از سوی دیگر، رشد نقطه‌به‌نقطه پایه پولی در شهریورماه به ۸۹.۹ درصد رسیده؛ رقمی که فاصله قابل توجهی با رشد نقدینگی دارد و پرسش‌های مهمی درباره سازوکار خلق پول در اقتصاد ایران ایجاد می‌کند. پایه پولی و نقدینگی دو متغیر مهم در تحلیل وضعیت پولی کشور هستند که ارتباط نزدیکی با یکدیگر دارند، اما الزاما با سرعت یکسانی حرکت نمی‌کنند. پایه پولی که در ادبیات اقتصادی از آن با عنوان پول پرقدرت یاد می‌شود، منابع اصلی تأمین ذخایر شبکه بانکی را در برمی‌گیرد؛ در حالی که نقدینگی علاوه بر اسکناس و مسکوک و منابع پولی در دسترس، سپرده‌هایی را نیز شامل می‌شود که در جریان فعالیت بانک‌ها و اعطای تسهیلات ایجاد می‌شوند. همین تفاوت باعث شده تحلیل رابطه این دو متغیر صرفا با مقایسه نرخ رشد آنها امکان‌پذیر نباشد. در اقتصادی که شبکه بانکی با ناترازی، محدودیت منابع و نیاز فزاینده به ذخایر بانک مرکزی روبه‌روست، باید بررسی کرد اعتبار چگونه خلق می‌شود، بانک‌ها برای تسویه تعهدات خود به چه میزان ذخایر نیاز دارند و بانک مرکزی این نیاز را با چه سازوکاری تأمین می‌کند.

نقدینگی؛ کاهش رشد سالانه در کنار افزایش شتاب ماهانه

بر اساس اطلاعات اعلام‌شده از سوی بانک مرکزی، رشد سالانه نقدینگی که در مردادماه امسال به ۵۴.۴ درصد رسیده بود، در شهریورماه به ۵۱.۶ درصد و در مهرماه به ۵۰.۹ درصد کاهش یافته است. به این ترتیب، رشد نقطه‌به‌نقطه نقدینگی طی دو ماه حدود ۳.۵ واحد درصد کمتر شده است. این روند در نگاه نخست می‌تواند نشانه‌ای از تعدیل سرعت رشد نقدینگی باشد، اما بررسی تغییرات ماهانه تصویر متفاوتی ارایه می‌دهد. رشد ماهانه نقدینگی در شهریورماه ۱.۳ درصد اعلام شد، در حالی که این رقم در مهرماه به ۲.۷ درصد افزایش یافت. به بیان دیگر، سرعت افزایش نقدینگی در مهرماه بیش از دو برابر ماه قبل بوده است. همچنین بر اساس اعلام رییس کل بانک مرکزی، رشد نقدینگی در هفت‌ماه نخست سال جاری به ۲۴ درصد رسیده است؛ در حالی که این رقم در دوره مشابه سال گذشته ۲۵.۹ درصد بود. بنابراین، در مقایسه با سال گذشته کاهش محدودی در رشد هفت‌ماهه نقدینگی مشاهده می‌شود، اما حجم این متغیر همچنان در حال افزایش است. برای درک بهتر این ارقام باید میان رشد نقطه‌به‌نقطه، رشد ماهانه و تغییر حجم نقدینگی تمایز قائل شد. رشد نقطه‌به‌نقطه، تغییر حجم نقدینگی را نسبت به ماه مشابه سال قبل نشان می‌دهد؛ در حالی که رشد ماهانه تغییرات آن را در مقایسه با ماه قبل اندازه‌گیری می‌کند. بنابراین ممکن است نرخ رشد سالانه یک متغیر کاهش پیدا کند، اما همچنان حجم آن با سرعت قابل توجهی افزایش یابد یا در یک ماه مشخص شتاب بیشتری بگیرد. از این منظر، کاهش رشد سالانه نقدینگی به معنای توقف خلق پول یا کاهش حجم نقدینگی موجود در اقتصاد نیست. حتی اگر نرخ رشد از ۵۴.۴ درصد به ۵۰.۹ درصد رسیده باشد، همچنان با افزایشی بیش از ۵۰ درصدی در مقایسه با مهرماه سال گذشته روبه‌رو هستیم. این وضعیت نشان می‌دهد که سیاست‌گذار پولی با مساله‌ای فراتر از کاهش چند واحد درصدی نرخ رشد مواجه است و باید بتواند روند خلق اعتبار و سپرده را به شکل پایدار کنترل کند.

پایه پولی؛ رشد سریع‌تر از نقدینگی

در کنار تحولات نقدینگی، رشد پایه پولی نیز به یکی از محورهای مهم بررسی وضعیت پولی کشور تبدیل شده است. بر اساس گزارش‌های منتشرشده، رشد نقطه‌به‌نقطه پایه پولی در شهریورماه ۱۴۰۵ به ۸۹.۹ درصد رسیده است. این رقم در مقایسه با رشد ۵۱.۶ درصدی نقدینگی در همان ماه، فاصله قابل توجهی دارد. همچنین رشد نقطه‌به‌نقطه پول در شهریورماه ۶۳.۳ درصد اعلام شده است. کنار هم قرار گرفتن این ارقام نشان می‌دهد که اجزای مختلف متغیرهای پولی با سرعت یکسانی رشد نمی‌کنند و برای تحلیل دقیق‌تر باید منشأ تغییرات هر کدام را بررسی کرد. پایه پولی به‌طور کلی شامل اسکناس و مسکوک در دست اشخاص، ذخایر بانک‌ها نزد بانک مرکزی و سایر اجزای تعریف‌شده در ترازنامه بانک مرکزی است. این متغیر از آن جهت اهمیت دارد که بانک‌ها برای تسویه پرداخت‌های بین‌بانکی و رعایت الزامات قانونی، به ذخایر نزد بانک مرکزی نیاز دارند. در تحلیل سنتی رابطه پایه پولی و نقدینگی، معمولاً از مفهوم ضریب فزاینده پولی استفاده می‌شود. بر اساس این برداشت، پایه پولی به عنوان پول پرقدرت وارد نظام بانکی می‌شود و بانک‌ها با اتکا به آن، از طریق تسهیلات‌دهی و ایجاد سپرده، حجم نقدینگی را افزایش می‌دهند. اما یادداشت اخیر رییس کل بانک مرکزی بر این نکته تأکید دارد که این رابطه را نمی‌توان یک فرایند مکانیکی و یک‌طرفه دانست.

توضیح رییس کل بانک مرکزی درباره سازوکار خلق نقدینگی

رییس کل بانک مرکزی در یادداشت خود درباره رابطه پایه پولی و نقدینگی تأکید کرده است که ضریب فزاینده صرفاً نسبت نقدینگی به پایه پولی را نشان می‌دهد و به تنهایی توضیح‌دهنده سازوکار خلق نقدینگی نیست. به اعتقاد او، نقدینگی حاصل تکثیر مکانیکی پایه پولی با یک ضریب فزاینده ثابت نیست و برای شناخت این رابطه باید به عوامل موثر بر خلق اعتبار و نحوه تأمین ذخایر بانکی توجه کرد. در توضیح این سازوکار، نقش بانک‌ها در ایجاد سپرده اهمیت محوری دارد. بخش عمده نقدینگی در جریان اعتباردهی بانک‌ها شکل می‌گیرد. هنگامی که یک بانک به مشتری تسهیلات پرداخت می‌کند، سپرده‌ای در شبکه بانکی ایجاد می‌شود که به افزایش نقدینگی منجر خواهد شد. بنابراین، خلق اعتبار و ایجاد سپرده می‌تواند پیش از افزایش نیاز بانک به ذخایر نزد بانک مرکزی اتفاق بیفتد. بانک‌ها برای تسویه پرداخت‌های خود با سایر بانک‌ها و همچنین ایفای تعهدات مربوط به ذخیره قانونی، به ذخایر نیاز دارند. در نتیجه، افزایش اعتبار و سپرده‌های ایجادشده از طریق آن می‌تواند تقاضای شبکه بانکی برای پایه پولی را نیز افزایش دهد. به این ترتیب، رابطه میان پایه پولی و نقدینگی همیشه به این شکل نیست که ابتدا پایه پولی افزایش یابد و سپس نقدینگی در پی آن رشد کند؛ بلکه در برخی شرایط، گسترش اعتبار و سپرده‌ها نیز نیاز به پایه پولی را به وجود می‌آورد. این توضیح، برداشت ساده‌شده از ضریب فزاینده پولی را با محدودیت مواجه می‌کند. ضریب فزاینده می‌تواند نسبت میان دو متغیر را نشان دهد، اما به تنهایی نمی‌گوید چه عاملی باعث افزایش نقدینگی شده یا بانک‌ها برای تأمین نیازهای خود چگونه به منابع بانک مرکزی متکی شده‌اند.

چرا پایه پولی ممکن است سریع‌تر از نقدینگی رشد کند؟

یکی از نکات مهم در یادداشت رییس کل بانک مرکزی، نقش نرخ ذخیره قانونی در تغییر رابطه میان پایه پولی و نقدینگی است. بانک‌ها موظف‌اند بخشی از سپرده‌های خود را به عنوان ذخیره قانونی نزد بانک مرکزی نگهداری کنند. هر گاه نرخ ذخیره قانونی افزایش پیدا کند، میزان ذخایری که بانک‌ها باید در برابر سپرده‌های خود نگهداری کنند نیز بیشتر می‌شود. به این ترتیب، حتی اگر حجم سپرده‌ها با همان سرعت قبلی افزایش یابد، بانک‌ها برای رعایت مقررات به ذخایر بیشتری نیاز خواهند داشت. تأمین این نیاز اضافی می‌تواند رشد پایه پولی را از رشد نقدینگی بیشتر کند. بنابراین، مشاهده رشد بالای پایه پولی به تنهایی برای نتیجه‌گیری درباره رشد متناسب نقدینگی در آینده کافی نیست. برای تحلیل پیامدهای تورمی آن باید مشخص شود افزایش پایه پولی از چه محلی ناشی شده، چه بخشی از آن به نیازهای ذخیره‌ای بانک‌ها مربوط است و وضعیت اعتباردهی شبکه بانکی چگونه تغییر کرده است.

این تمایز از نظر سیاست‌گذاری نیز اهمیت دارد. اگر افزایش پایه پولی ناشی از رشد نیاز بانک‌ها به ذخایر برای رعایت نرخ ذخیره قانونی باشد، نمی‌توان بدون بررسی سایر متغیرها همان نتیجه‌ای را گرفت که از افزایش پایه پولی ناشی از تأمین کسری‌های ساختاری یا گسترش بی‌ضابطه اعتبار به دست می‌آید. منشأ تغییرات پولی در کنار میزان آن، در ارزیابی آثار اقتصادی اهمیت دارد.

محدود کردن ذخایر؛ چرا سیاست پولی به تنهایی کافی نیست؟

رییس کل بانک مرکزی در یادداشت خود تأکید کرده است که ضرورت کنترل رشد نقدینگی و مهار تورم همچنان پابرجاست، اما محدود کردن عرضه ذخایر بدون کنترل عواملی که تقاضا برای آن را ایجاد می‌کنند، می‌تواند مشکلات تازه‌ای به وجود آورد. بانک‌ها برای تسویه تعهدات و حفظ الزامات قانونی به ذخایر نیاز دارند. اگر بانک مرکزی صرفاً عرضه ذخایر را محدود کند، اما ناترازی‌های موجود در شبکه بانکی و سایر بخش‌های اقتصاد همچنان ادامه داشته باشند، فشار تأمین منابع ممکن است به بازار بین‌بانکی منتقل شود یا بانک‌ها را به سمت اضافه‌برداشت سوق دهد. از این رو، سیاست پولی نمی‌تواند تنها بر محدود کردن منابع در دسترس بانک‌ها متمرکز باشد. در عین حال، این موضوع به معنای تأمین نامحدود و بدون قید و شرط ذخایر نیز نیست. نکته محوری در دیدگاه رییس کل بانک مرکزی، مدیریت نرخ و شرایط دسترسی بانک‌ها به ذخایر است. نرخ تمام‌شده تأمین ذخایر برای بانک‌ها بر هزینه فعالیت آنها و انگیزه گسترش اعتبار اثر می‌گذارد. اگر دسترسی به منابع بانک مرکزی بدون هزینه و محدودیت موثر باشد، انگیزه بانک‌ها برای توسعه بی‌ضابطه اعتبار می‌تواند تقویت شود. در مقابل، افزایش هزینه تأمین ذخایر و اعمال نظارت موثر بر ترازنامه بانک‌ها می‌تواند رفتار اعتباری آنها را تحت تأثیر قرار دهد. در این چارچوب، مدیریت عرضه ذخایر باید با نظارت بر کیفیت دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها همراه باشد. صرف محدود کردن منابع، بدون اصلاح عواملی که بانک‌ها را به استفاده از این منابع وابسته کرده‌اند، ممکن است تنها محل بروز مشکل را تغییر دهد، نه اینکه منشأ آن را برطرف کند.

منشأ پایه پولی نیز اهمیت دارد

نکته دیگر در یادداشت رییس کل بانک مرکزی، توجه به منشأ تأمین ذخایر است. به اعتقاد او، منابعی که از طریق آنها ذخایر بانکی تأمین می‌شود، می‌توانند آثار متفاوتی بر وضعیت پولی داشته باشند. افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی، افزایش خالص مطالبات این بانک از دولت و عملیات بازار باز، از جمله مسیرهایی هستند که می‌توانند بر میزان ذخایر شبکه بانکی اثر بگذارند. این مسیرها از نظر سازوکار و پیامدهای پولی یکسان نیستند و به همین دلیل، بررسی صرف رقم نهایی پایه پولی برای شناخت کیفیت و منشأ رشد آن کفایت نمی‌کند. برای مثال، افزایش مطالبات بانک مرکزی از دولت می‌تواند با شیوه تأمین مالی کسری‌های بودجه‌ای ارتباط داشته باشد؛ در حالی که عملیات بازار باز در چارچوب مدیریت نقدینگی و ذخایر شبکه بانکی انجام می‌شود. بنابراین، تحلیل پایه پولی نیازمند بررسی اجزای ترازنامه بانک مرکزی و سهم هر کدام در تغییرات این متغیر است. این موضوع همچنین نشان می‌دهد که سیاست پولی و سیاست مالی از یکدیگر جدا نیستند. اگر ناترازی‌های بودجه‌ای و فرابودجه‌ای به شکل مستمر نیاز به تأمین مالی ایجاد کنند، فشار بر منابع پولی و شبکه بانکی نیز می‌تواند ادامه پیدا کند. در چنین شرایطی، بانک مرکزی برای کنترل تورم با محدودیت‌هایی مواجه خواهد بود که بخشی از آنها خارج از حوزه مستقیم سیاست پولی قرار دارند.

ناترازی‌های اقتصادی؛ ریشه مشترک فشار بر نقدینگی

یکی از محورهای اصلی یادداشت رییس کل بانک مرکزی، ضرورت اصلاح ناترازی‌های انباشته در بودجه و فرابودجه، شبکه بانکی و سایر بخش‌های اقتصاد است. این تأکید نشان می‌دهد که از نگاه سیاست‌گذار پولی، مهار تورم صرفاً به تصمیم‌های مربوط به نرخ سود یا محدود کردن ذخایر بانکی وابسته نیست. کسری‌های بودجه‌ای، تعهدات مالی خارج از بودجه و مشکلات ساختاری بانک‌ها می‌توانند به شکل‌های مختلف نیاز به اعتبار و منابع جدید ایجاد کنند. اگر این ناترازی‌ها اصلاح نشوند، تقاضا برای منابع بانکی و ذخایر بانک مرکزی همچنان پابرجا خواهد ماند. در شبکه بانکی نیز ناترازی ترازنامه‌ها می‌تواند بانک‌ها را به منابع بانک مرکزی وابسته کند. در چنین شرایطی، کنترل رشد نقدینگی بدون نظارت بر کیفیت تسهیلات، دارایی‌های بانک‌ها، مطالبات غیرجاری و نحوه تأمین مالی فعالیت‌های اقتصادی دشوار خواهد بود. از این منظر، اصلاح نظام بانکی یکی از پیش‌نیازهای مهار پایدار تورم است. بانک مرکزی باید علاوه بر مدیریت ذخایر، بر نحوه خلق اعتبار و وضعیت ترازنامه بانک‌ها نظارت کند. در غیر این صورت، ممکن است محدودیت‌های پولی در یک بخش اعمال شود، اما نیازهای ناشی از ناترازی در بخش دیگری دوباره به شکل تقاضا برای منابع بانک مرکزی ظاهر شود.

آیا نقدینگی عامل اصلی تورم است؟

با وجود تأکید سیاست‌گذار پولی بر کنترل رشد نقدینگی، درباره میزان اثرگذاری این متغیر بر تورم و اینکه آیا باید آن را مهم‌ترین عامل افزایش قیمت‌ها در اقتصاد ایران دانست، میان اقتصاددانان اختلاف نظر وجود دارد. در نگاه متعارف پولی، افزایش نقدینگی زمانی می‌تواند به تورم منجر شود که رشد آن از افزایش تولید واقعی و ظرفیت عرضه اقتصاد پیشی بگیرد. در چنین شرایطی، حجم پول و قدرت خرید اسمی با سرعت بیشتری نسبت به کالاها و خدمات موجود افزایش پیدا می‌کند و این عدم تناسب می‌تواند به بالا رفتن سطح عمومی قیمت‌ها منجر شود. این دیدگاه به معنای آن نیست که هر نوع افزایش نقدینگی الزاماً تورم‌زا است. اگر رشد نقدینگی با افزایش تولید و گسترش فعالیت‌های اقتصادی همراه باشد، بخشی از منابع پولی جدید می‌تواند نیاز معاملات و مبادلات اقتصادی را تأمین کند. از همین رو، نسبت میان رشد نقدینگی، تولید واقعی، سرعت گردش پول و ظرفیت عرضه در تحلیل تورم اهمیت دارد. در مقابل، برخی اقتصاددانان معتقدند در اقتصاد ایران تمرکز بیش از اندازه بر حجم نقدینگی می‌تواند باعث نادیده گرفتن عوامل ساختاری و هزینه‌ای تورم شود. از این منظر، افزایش نرخ ارز، هزینه بالای تولید، محدودیت‌های تجاری، ناکارآمدی مدیریتی و بی‌ثباتی اقتصادی نیز در شکل‌گیری تورم نقش دارند و بدون اصلاح این عوامل، کنترل نقدینگی به تنهایی نمی‌تواند به ثبات پایدار قیمت‌ها منجر شود.

مهار تورم فراتر از کاهش یک شاخص پولی است

تحولات اخیر پولی نشان می‌دهد اقتصاد ایران همچنان با رشد بالای پایه پولی و نقدینگی مواجه است. کاهش رشد سالانه نقدینگی در ماه‌های اخیر نشانه‌ای از تعدیل این متغیر محسوب می‌شود، اما افزایش رشد ماهانه آن در مهرماه و رشد بالای پایه پولی در شهریور نشان می‌دهد فشارهای پولی همچنان پابرجاست. یادداشت رییس کل بانک مرکزی از یک سو بر ضرورت کنترل رشد نقدینگی تأکید دارد و از سوی دیگر، نشان می‌دهد که این هدف بدون شناخت سازوکار خلق اعتبار و اصلاح ناترازی‌های اقتصادی قابل دستیابی نیست. نقدینگی صرفاً نتیجه تکثیر مکانیکی پایه پولی نیست؛ بلکه اعتباردهی بانک‌ها و ایجاد سپرده نیز می‌تواند تقاضا برای ذخایر و پایه پولی را افزایش دهد. بنابراین، سیاست‌گذار باید هم‌زمان منشأ رشد پایه پولی، کیفیت اعتباردهی بانک‌ها و شرایط تأمین ذخایر را بررسی کند. در نهایت، مساله اقتصاد ایران صرفاً این نیست که پایه پولی با چه سرعتی رشد می‌کند یا نقدینگی در چه سطحی قرار دارد؛ پرسش مهم‌تر آن است که چه عواملی این رشد را ایجاد می‌کنند، منابع جدید در کدام بخش‌ها به کار گرفته می‌شوند و چرا ناترازی‌های مالی و بانکی همچنان به تقاضا برای پول و اعتبار دامن می‌زنند. مهار پایدار تورم به سیاستی چندجانبه نیاز دارد که در آن انضباط پولی، اصلاح نظام بانکی، کنترل کسری‌های مالی و تقویت تولید در کنار یکدیگر قرار گیرند. بدون چنین نگاهی، کاهش مقطعی نرخ رشد یک متغیر پولی نمی‌تواند به تنهایی نشانه خروج اقتصاد از چرخه تورم مزمن باشد.

پزشکیان:

آنان که با دریافت پول، چشم بر تخلفات می‌بندند باید شناسایی شوند

رییس جمهوری تاکید کرد: باید نقاط حساس و گلوگاه‌های مستعد فساد را شناسایی و با سرعت و جدیت بیشتری به آنها رسیدگی کنیم. افرادی که برای تضییع حقوق دیگران در پرونده‌ها پول دریافت می‌کنند، کسانی که از بیماران و افراد گرفتار بیماری مبالغ هنگفت و زیرمیزی می‌گیرند و افرادی که در قبال دریافت پول، چشم خود را بر تخلفات می‌بندند، باید شناسایی شوند. مسعود پزشکیان در جلسه بررسی داده‌ها و سازوکارهای هدفمندسازی طرح‌های حمایتی دولت، تکمیل و یکپارچه‌سازی اطلاعات و داده‌های اقتصادی و اجتماعی را برای تحقق عدالت در توزیع منابع و اطمینان از اصابت دقیق حمایت‌های دولتی به گروه‌های هدف، بسیار مهم و ضروری دانست و تأکید کرد: باید اطمینان حاصل کنیم حمایت‌ها دقیقاً به کسانی برسد که مستحق دریافت آن هستند. در شرایط فعلی، افرادی که باید از این حمایت‌ها برخوردار شوند، گاهی به دلیل نقص اطلاعات و سازوکارهای شناسایی، از دریافت آن محروم می‌مانند و با مشکل مواجه می‌شوند؛ در مقابل، افرادی که نیازی به این حمایت‌ها ندارند، از منابعی برخوردار می‌شوند که اساسا برای آنان در نظر گرفته نشده است.

مقابله با شرکت‌های صوری و معاملات غیرواقعی، ضروری است

پزشکیان با اشاره به ضرورت مقابله ساختاری و پیشگیرانه با شرکت‌های صوری و معاملات غیرواقعی، تصریح کرد: احراز اهلیت افراد باید از همان مبدأ و پیش از ثبت شرکت صورت گیرد. افرادی که از توانمندی تخصصی، فردی و مالی لازم برای تأسیس و اداره یک شرکت برخوردار نیستند، نباید امکان ورود به این عرصه را پیدا کنند؛ چراکه در بسیاری از موارد، چنین اقداماتی می‌تواند زمینه‌ساز فعالیت‌های ناسالم و معاملات غیرواقعی باشد. باید از شکل‌گیری این بسترها از ابتدا جلوگیری و با عوامل و زمینه‌های ایجاد آن مقابله شود.

باید به نقاط حساس و گلوگاه‌های مستعد فساد با جدیت رسیدگی کنیم

رییس جمهوری در تشریح ضرورت تشدید اقدامات مقابله‌ای با پولشویی، فرار مالیاتی و فساد اقتصادی، بر تمرکز ویژه بر برخی مشاغل و حوزه‌های حساس، از جمله بخش پزشکی، حقوقی و گمرکی و نیز مدیران دولتی تأکید کرد و گفت: باید نقاط حساس و گلوگاه‌های مستعد فساد را به صورت ویژه و جداگانه شناسایی و با سرعت و جدیت بیشتری مورد رسیدگی قرار دهیم. افرادی که برای تضییع حقوق دیگران در پرونده‌ها پول دریافت می‌کنند، کسانی که از بیماران و افراد گرفتار بیماری مبالغ هنگفت و زیرمیزی می‌گیرند و افرادی که در قبال دریافت پول، چشم خود را بر تخلفات می‌بندند، باید شناسایی شوند. اگر از مرحله شناسایی به مرحله برخورد و مقابله موثر و بازدارنده برسیم، می‌توان از شکل‌گیری بخش قابل توجهی از فسادها، رشوه‌ها و تخلفات جلوگیری کرد و ریشه بسیاری از این ناهنجاری‌ها را از بین برد. وی با اشاره به اینکه بخش مهمی از نارضایتی‌ها و گلایه‌مندی‌های مردم ناشی از همین گونه تخلفات و مفاسد است، تأکید کرد: دولت در برخورد جدی، قاطع و بدون اغماض با این رویه‌های نادرست و فسادزا مصمم است و باید با اقدامات موثر، زمینه تداوم این رفتارها را از بین برد و ریشه آنها را خشکانید.

هشدار به شش دستگاهی که اطلاعات موردنیاز سازمان امور مالیاتی را ارایه نکرده‌اند

پزشکیان همچنین با تأکید بر ضرورت همکاری و تعامل همه دستگاه‌های اجرایی در تکمیل زیرساخت‌های اطلاعاتی و داده‌ای کشور، دستور داد شش دستگاهی که تاکنون اطلاعات موردنیاز سازمان امور مالیاتی کشور را ارایه نکرده‌اند، حداکثر ظرف یک ماه نسبت به تکمیل و ارسال اطلاعات اقدام کنند و در صورت عدم اجرای این تکلیف در مهلت تعیین‌شده، روند تعامل و همکاری این دستگاه‌ها با سایر دستگاه‌های اجرایی متوقف خواهد شد. رییس جمهوری خطاب به وزیر امور اقتصادی و دارایی، با تأکید بر جایگاه راهبردی این وزارتخانه در هدایت و تنظیم مناسبات اقتصادی کشور، اظهار کرد: شما یکی از مهم‌ترین گلوگاه‌های اقتصاد کشور هستید؛ توسعه و رفاه یا فساد و رانت، اینکه اقتصاد کشور به کدام سمت برود، به رویکرد، نگاه و تلاش شما بستگی دارد. مطمئناً با عزم و اراده‌ای که در دولت وجود دارد حتماً می‌توانید فساد، رشوه و رانت را از اقتصاد کشور بزدایید. وی همچنین با اشاره به گزارش‌های ارایه‌شده درباره اقدامات دولت در بازگرداندن منابع و مبالغ کلان ناشی از فرار مالیاتی و جلوگیری از معاملات ناسالم اقتصادی، از این اقدامات ابراز خرسندی کرد و خواستار تبیین و اطلاع‌رسانی شفاف و موثر این دستاوردها برای مردم شد.

دولت با جدیت در مسیر مقابله با فساد حرکت می‌کند

پزشکیان تأکید کرد: این اقدامات باید برای جامعه تشریح شود تا مردم در جریان تلاش‌های دولت قرار گیرند؛ چراکه دولت با جدیت در مسیر مقابله با فساد، فعالیت‌های اقتصادی ناسالم و رویه‌های فسادزا حرکت می‌کند. رییس جمهوری در ادامه، با تأکید بر ضرورت ارتقای زیرساخت‌های داده‌ای و اطلاعاتی وزارت امور اقتصادی و دارایی، دستور تأمین منابع مالی موردنیاز برای خرید تجهیزات و تقویت ظرفیت‌های فنی در حوزه حفاظت و صیانت از اطلاعات و داده‌ها و همچنین الزامات پدافند غیرعامل را صادر کرد. در این جلسه، آخرین اقدامات و برنامه‌های سازمان امور مالیاتی کشور در زمینه شناسایی و ارزیابی وضعیت تمکن مالی دریافت‌کنندگان حمایت‌های دولتی، از جمله مشمولان طرح کالابرگ، صحت‌سنجی اطلاعات خوداظهاری خانوارها، مقابله با پولشویی و فرار مالیاتی از طریق رصد و پایش تراکنش‌های مشکوک، شناسایی شرکت‌های صوری و فاقد اعتبار و مجموعه‌های مظنون به فعالیت‌های ناسالم اقتصادی و انجام معاملات غیرواقعی، همچنین اقدامات مرتبط با سطح‌بندی و هدفمندسازی خدمات عمومی بررسی شد. بررسی و بازنگری معافیت‌های مالیاتی نامتعارف و فاقد توجیه و منطق اقتصادی که از سوی مجلس برقرار شده‌اند، الزام به شفاف‌سازی و خوداظهاری درباره ملک یا دارایی در زمان انجام هر گونه معامله، پیش‌بینی سازوکار دریافت هزینه در قبال ارایه اطلاعات و داده‌های وزارت امور اقتصادی و دارایی به دستگاه‌های متقاضی و تعیین چارچوب مشخص برای این دسترسی‌ها، از دیگر محورهای تأکید رییس جمهوری در این جلسه بود.

سیاست

المیادین متن ۸ پیام رد و بدل شده میان ایران و گروسی را منتشر کرد

شبکه المیادین متن مکاتبات ایران و مدیر کل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را منتشر کرد که در آن تهران با اشاره به تهدیدهای امریکا علیه تأسیسات هسته‌ای ایران، ملاحظات امنیتی خود درباره بازرسی‌ها را تشریح کرده و رافائل گروسی نیز بر تداوم اجرای توافق پادمان و ضرورت همکاری فنی تاکید کرده است. شبکه المیادین سندی را منتشر کرده است که آژانس بین‌المللی انرژی اتمی طی ساعات گذشته در اختیار کشورهای عضو قرار داده و شامل مجموعه‌ای از نامه‌ها و پاسخ‌های متقابل میان ایران و رافائل گروسی، مدیر کل آژانس، در فاصله سوم تا دوازدهم نوامبر ۲۰۲۶ است. این مکاتبات موضع اصولی ایران درباره ورود بازرسان آژانس به تأسیسات هسته‌ای آسیب‌دیده در حملات امریکا و رژیم صهیونیستی را تشریح می‌کند. تهران در این نامه‌ها، وضعیت امنیتی این تأسیسات را با توجه به تهدیدهای مستمر رییس جمهور امریکا برای انجام حملات بیشتر علیه ایران و مراکز هسته‌ای آن، مورد توجه قرار داده است. در مقابل، پاسخ‌های گروسی نشان‌دهنده استقبال او از موضع اعلام‌شده ایران درباره تعلیق نکردن توافق پادمان در چارچوب پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای است؛ وی این موضع را «مهم و تشویق کننده» توصیف کرده است. در نخستین نامه، مورخ سوم نوامبر ۲۰۲۶، ایران توجه آژانس را به تهدیدهای مستمر، صریح و علنی رییس جمهور امریکا برای انجام اقدامات تجاوزکارانه مسلحانه بیشتر علیه ایران، به‌ویژه تأسیسات هسته‌ای کشور، جلب کرد. ایران در این نامه تاکید کرده است که این تهدیدها شرایط حقوقی، فنی، عملیاتی و امنیتی ضروری برای اجرای ایمن، موثر و کامل اقدامات پادمانی را به‌طور اساسی تضعیف کرده است. بر همین اساس، ایران اعلام کرد الزامات عینی لازم برای اجرای معمول اقدامات پادمانی در شرایط کنونی فراهم نیست و اجرای این اقدامات عملاً با دشواری روبه‌رو شده است.

گروسی در پاسخ مورخ چهارم نوامبر، یادآور شد که پیش‌تر در بیانیه‌ها و گزارش‌های خود به شورای حکام و همچنین اظهاراتش در شورای امنیت سازمان ملل، حمله مسلحانه یا تهدید به حمله علیه تأسیسات هسته‌ای اختصاص‌یافته به اهداف صلح‌آمیز را مغایر با اصول منشور سازمان ملل، حقوق بین‌الملل و اساسنامه آژانس دانسته است. وی بار دیگر تاکید کرد که تأسیسات هسته‌ای، صرف‌نظر از شرایط و زمینه‌های موجود، نباید هدف حمله قرار بگیرند؛ زیرا چنین حملاتی پیامدهای جدی برای ایمنی و امنیت هسته‌ای، نظام پادمان و صلح و امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی دارند.

با این حال، گروسی تصریح کرده است که توافق پادمان در چارچوب پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای همچنان معتبر است و هیچ‌یک از طرفین نمی‌تواند اجرای آن را به حالت تعلیق دربیاورد.

وی توضیح داده است که سازوکارهای نظارتی باید در درجه نخست بر ارایه گزارش‌ها و فراهم کردن امکان دسترسی به تأسیسات هسته‌ای تحت پادمان و مواد هسته‌ای مرتبط با آنها متمرکز باشند. گروسی همچنین هشدار داده است که در صورت دریافت نکردن گزارش‌های لازم و فراهم نشدن دسترسی به مراکز مربوط، آژانس قادر نخواهد بود درباره اجرای تعهدات پادمانی برنامه هسته‌ای ایران نتیجه‌گیری کند. ایران در نامه مورخ ششم نوامبر تاکید کرده است که با وجود اختلاف‌نظرهای مطرح‌شده، تعهد راسخ خود را به ازسرگیری اجرای کامل تعهدات پادمانی، به‌محض فراهم شدن شرایط حقوقی و واقعی مرتبط، تجدید می‌کند. ایران همچنین حفاظت از اطلاعات محرمانه مرتبط با پادمان، از جمله اطلاعات مربوط به تأسیسات و مواد هسته‌ای و کارکنان این حوزه را مساله‌ای حیاتی برای امنیت ملی دانست و هشدار داد که هرگونه افشای غیرمجاز یا اظهارنظر علنی درباره این اطلاعات حساس می‌تواند پیامدهای امنیتی جبران‌ناپذیری برای ایران داشته باشد. گروسی در پاسخ مورخ دهم نوامبر، از اظهارات ایران، به‌ویژه تاکید مقامات کشور بر ادامه اجرای توافق پادمان و خودداری از تعلیق آن با وجود شرایط استثنایی ناشی از حملات مسلحانه به تأسیسات هسته‌ای تحت پادمان، استقبال کرد و این موضع را «مهم و تشویق کننده» خواند. مدیر کل آژانس ابراز امیدواری کرد که این تعهدات زمینه گفت‌وگوهای تهران و آژانس درباره اقدامات عملی و مشخص برای اجرای کامل و موثر توافق پادمان را فراهم کند. وی از ایران خواست سازوکارهای فنی لازم برای بازگشت به اجرای عادی تعهدات پادمانی را بررسی کند تا فضای اعتمادسازی برای دستیابی به توافقی دیپلماتیک در سطح گسترده‌تر ایجاد شود. گروسی همچنین اعلام کرد که ایران باید در چارچوب تعهدات حقوقی خود، گزارش‌هایی درباره وضعیت کنونی مواد و تأسیسات هسته‌ای که از حملات نظامی آسیب ندیده‌اند، به آژانس ارایه دهد و امکان بازرسی از این مراکز را برای راستی‌آزمایی گزارش‌ها فراهم کند. وی در ادامه آمادگی خود را برای آغاز فوری گفت‌وگو درباره سازوکارهای فنی دستیابی به ترتیبات دیپلماتیک قابل راستی‌آزمایی اعلام کرد. ایران در نامه دیگری به تاریخ دهم نوامبر، توجه گروسی را به پیشنهاد اخیر دولت امریکا برای پرداخت پاداشی تا سقف ۲۰ میلیون دلار در ازای دریافت اطلاعات درباره برنامه هسته‌ای ایران، از جمله اطلاعات مربوط به افراد مرتبط با این برنامه، جلب کرد. تهران از مدیر کل آژانس خواست بر ضرورت حفظ محرمانگی فعالیت‌های پادمانی، بی‌طرفی و استقلال نهادی آژانس تاکید کند و مانع افشا، سوءاستفاده یا بهره‌برداری از اطلاعات مرتبط با پادمان شود. ایران همچنین خواستار توجه ویژه به حفظ سلامت و امنیت دانشمندان و کارکنان صنعت هسته‌ای و طرح این موضوع در شورای حکام شد. گروسی در پاسخ مورخ دوازدهم نوامبر اعلام کرد که آژانس همچنان به تعهدات خود در زمینه محرمانگی پایبند خواهد بود و از تمامی اطلاعات محرمانه پادمانی که در جریان اجرای توافق به دست می‌آورد، حفاظت خواهد کرد. وی در عین حال مدعی شد که گزارش‌های آژانس به شورای حکام بر اساس واقعیت‌ها و به‌صورت عینی تهیه خواهد شد و این نهاد به انجام ماموریت مستقل خود در زمینه راستی‌آزمایی، با بی‌طرفی و ثبات، ادامه می‌دهد. ایران در نامه‌ای به تاریخ یازدهم نوامبر نیز اعلام کرده است تا زمانی که دلایل ریشه‌ای وضعیت کنونی برطرف و الزامات اساسی برای اجرای عادی فعالیت‌های پادمانی احیا نشود، امکان پیشبرد گفت‌وگو درباره سازوکارهای فنی و راستی‌آزمایی وجود ندارد. ایران توضیح داد که محدودیت‌های عینی ناشی از شرایط امنیتی حاکم باید هنگام تعیین امکان‌پذیری و زمان‌بندی هر گونه گفت‌وگوی فنی مورد توجه قرار بگیرد. ایران در عین حال تأکید کرده است که این موضع نباید به معنای رد همکاری با آژانس یا خودداری از تعاملات احتمالی در آینده تفسیر شود.

اقتصاد کلان

شتاب رشد اقتصادهای نوظهور در ۲۰۲۷

بر اساس گزارش چشم‌انداز اقتصاد جهانی موسسه کنفرانس بورد امریکا، اقتصادهای نوظهور در ۲۰۲۷ با شتاب گرفتن روند رشد اقتصادی، ۴.۳ درصد رشد می‌کنند که بالاتر از نرخ رشد ۳.۷ درصد پیش‌بینی شده برای این اقتصادها در سال جاری خواهد بود. این موسسه پژوهشی مستقر در امریکا، رشد اقتصاد جهان در ۲۰۲۶ را حدود سه درصد و برای سال‌های ۲۰۲۷ و ۲۰۲۸ معادل ۳.۲ درصد برآورد کرده است. بازنگری افزایشی در داده‌های درآمد ملی برخی کشورها، از جمله امریکا و هند، به بهبود برآوردهای رشد اقتصاد جهانی کمک کرده است، با این حال، اقتصاد جهان با کندترین سرعت رشد از ۲۰۲۰ تاکنون در حال گسترش است. فعالیت‌های اقتصادی با نیروهای متضادی روبه‌رو هستند. از یک سو، سرمایه‌گذاری گسترده در حوزه هوش مصنوعی از رشد اقتصادی حمایت می‌کند و از سوی دیگر، تنش‌های ژئوپلیتیکی، نااطمینانی درباره سیاست‌های تجاری و هزینه‌های بالای تامین مالی بر چشم‌انداز اقتصاد جهانی فشار وارد می‌کنند. تجاوز نظامی امریکا و رژیم صهیونیستی به ایران نیز هزینه‌های انرژی، حمل‌ونقل دریایی و بیمه را افزایش داده و با تشدید فشارهای تورمی در جهان، نرخ‌های بهره را در سطوح بالا نگه داشته است. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های هوش مصنوعی از رشد اقتصادی امریکا حمایت می‌کند و اقتصادهای آسیایی با محوریت فناوری نیز از تقاضای جهانی مرتبط با این حوزه بهره‌مند می‌شوند. با این حال، منافع حاصل از این سرمایه‌گذاری‌ها همچنان در کشورها و بخش‌های خاصی متمرکز است و نمی‌تواند به‌طور کامل ضعف تقاضای مصرف‌کننده در سایر نقاط جهان را جبران کند. بر اساس یافته‌های این گزارش، حجم و تداوم سرمایه‌گذاری در حوزه هوش مصنوعی نقش مهمی در تعیین مسیر آینده اقتصاد جهانی خواهد داشت. تجارت جهانی با وجود نااطمینانی‌ها همچنان تاب‌آوری خود را حفظ کرده است، اما نوسانات دوباره در تعرفه‌های تجاری همچنان یک عامل خطر محسوب می‌شود. بر اساس مدت‌زمان اختلالات انرژی و تجاری ناشی از تبعات جنگ تحمیلی علیه ایران و همچنین میزان قدرت سرمایه‌گذاری امریکا در حوزه هوش مصنوعی، رشد اقتصاد جهانی در ۲۰۲۷ می‌تواند بین سه تا ۳.۴ درصد متغیر باشد، در حالی که برآورد پایه این موسسه ۳.۲ درصد است. پیش‌بینی می‌شود تورم امریکا در ۲۰۲۷ بالاتر از سطح هدف بماند که فضای لازم برای تسهیل سیاست پولی را محدود می‌کند. در منطقه یورو نیز با وجود ضعف فعالیت‌های صنعتی، فشارهای تورمی بار دیگر در حال افزایش است. بالا ماندن نرخ‌های بهره در اقتصادهای بزرگ و پیشرفته می‌تواند هزینه استقراض شرکت‌ها را افزایش داده، سرمایه‌گذاری و هزینه‌های مصرف‌کنندگان را تحت فشار قرار دهد و برنامه‌های تامین مالی شرکت‌ها را با پیچیدگی بیشتری مواجه کند. این گزارش تحولات ژئوپلیتیکی، سیاست‌های تجاری، تورم، نرخ‌های بهره و روند سرمایه‌گذاری در هوش مصنوعی را از عوامل کلیدی تاثیرگذار بر رشد اقتصادی جهان در سال‌های آینده معرفی می‌کند.

بر اساس گزارش خبرگزاری آناتولی، موسسه کنفرانس بورد پیش‌بینی کرد رشد اقتصادهای نوظهور در ۲۰۲۸ نیز در سطح ۴.۳ درصد بماند. در چشم‌انداز بلندمدت‌تر، میانگین رشد سالانه اقتصادهای نوظهور در دوره ۲۰۲۸ تا ۲۰۳۲، حدود ۳.۲ درصد و در دوره ۲۰۳۳ تا ۲۰۳۷ معادل ۳.۱ درصد پیش‌بینی شده است.

تأمین مالی زنجیره تولید در هفت‌ماهه امسال از ۴۰۰ همت گذشت

عملکرد ابزارهای نوین تأمین مالی زنجیره تولید، شامل اوراق گام، برات الکترونیکی، کارت رفاهی متصل به اوراق گام و فاکتورینگ، در هفت‌ماهه سال ۱۴۰۵ از ۴۰۰ همت فراتر رفت؛ رقمی که در مقایسه با ۳۴.۳ همت در مدت مشابه سال گذشته، از رشد ۱۰۶۴.۶ درصدی حکایت دارد.

توسعه سازوکارهای کارآمد تأمین مالی بخش واقعی اقتصاد، از الزامات ارتقای ثبات پولی و مالی، بهبود تخصیص منابع و کاهش فشار بر منابع نقدی شبکه بانکی است. در این راستا، بانک مرکزی در چارچوب وظایف سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری خود، توسعه تأمین مالی زنجیره تولید را با هدف کاهش وابستگی بنگاه‌ها به تسهیلات نقدی سنتی، تسهیل گردش اعتبار در زنجیره‌های اقتصادی و هدایت منابع به فعالیت‌های مولد در دستور کار قرار داده است. اوراق گام، برات الکترونیکی زنجیره تولید، کارت رفاهی متصل به اوراق گام و فاکتورینگ از جمله ابزارهای طراحی و عملیاتی‌شده در این چارچوب هستند. بررسی عملکرد این ابزارها طی هفت‌ماهه سال ۱۴۰۵ نشان می‌دهد مجموع عملکرد آنها از ۴۰۰ همت فراتر رفته و در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته ۱۰۶۴.۶ درصد افزایش داشته است. بررسی عملکرد ابزارهای نوین تأمین مالی در هفت ماهه سال ۱۴۰۵ نشان‌دهنده رشد استفاده و افزایش سهم این روش‌ها در تأمین مالی زنجیره تولید است به گونه‌ای که در دوره مورد بررسی بیش از ۴۰۰ همت از طریق این ابزارهای تامین مالی زنجیره تولید صورت گرفته در حالی که این رقم در هفت ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴ تنها ۳۴.۳ همت بوده است. به عبارتی در هفت ماهه ابتدایی سال جاری در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته تامین مالی از طریق ابزارهای گام، برات الکترونیک، کارت رفاهی متصل به اوراق گام و فاکتورینگ حدود ۱۰.۷ برابر رشد کرده است. توسعه تأمین مالی زنجیره تولید، گامی در جهت اصلاح ساختار تأمین مالی اقتصاد، ارتقای کارایی تخصیص اعتبارات و کاهش فشار بر منابع نقدی شبکه بانکی است. تداوم و تعمیق این رویکرد، مستلزم همراهی و مشارکت شبکه بانکی، فعالان اقتصادی، دستگاه‌های اجرایی و وزارتخانه‌های ذی‌ربط و اهتمام آنها به پذیرش، به‌کارگیری و توسعه این ابزارهاست؛ امری که می‌تواند ضمن تقویت تأمین مالی پایدار تولید، به حفظ ثبات پولی و مالی کشور کمک کند. اوراق گام به عنوان یکی از ابزارهای تأمین مالی زنجیره تولید، در بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله خودروسازی، لوازم خانگی، صنایع غذایی، دارو و درمان، بازرگانی و صنایع فلزی مورد استفاده قرار گرفته و زمینه تأمین مالی بنگاه‌های فعال در این حوزه‌ها را فراهم کرده است. میزان تامین مالی از طریق اوراق گام در هفت ماهه سال ۱۴۰۵ بالغ بر ۷۹ همت شده است که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل رشد ۳۶۶ درصدی را نشان می‌دهد. شایان ذکر است که ۱۹ بانک در شبکه بانکی در زمینه صدور اوراق گام فعال هستند.